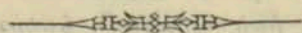

նան: Առաջինը միայն Ուսումն. Խորհուրդէն ստորագրուած և Ս. Պատրիարքէն հաստատուած պիտի ըլլայ, իսկ վերջին երկու աստիճանի վկայագիրները նախապէս պիտի ստորագրուին նոյն այդ դասընթացներուն լեզուաց և գիտութեանց ուսուցիչներու կողմէն, յետոյ պիտի վաւերացուին Ուսումն. Խորհուրդէն և հաստատուին Պատրիարք Սրբազանին կողմէ:

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

Հայ գիւղը.—Գիւղի դպրոցն ու նորա տիպը.—Կրթական ու բժշկական դործը գիւղում.—Հայ կնոջ դերը հայի կուլտուրական կեանքում.—

Մենք մօռանում ենք գիւղը. շարունակ ժողովրդից խօսելով մենք միմիայն նորա կատարներով ենք զբաղուած, իսկ արմատի, ընդ վրայ նայում ենք անցողակի: Եւ իրաւ՝ ի՞նչ է ներկայացնում այժմեան հայ գիւղը. մի յետամնաց, խաւար խորշ մեր իրականութեան մէջ այն միջոցին, երբ մեր կենտրոններում եռում է կեանքը իւր բոլոր կողմերով: Բուռն ձգտումը վառ գործունէութեան քաշել է մեր ինտելիգէնցիան դէպի կենտրոնները, ուր վերջին տարիների մամուլի ու գործունէութեան համեմատական ուղատութեան շնորհիւ, լայն ասպարէզներ էին բացում նոցա առաջ ուղղութիւնների, տեսութիւնների ալեծուր հոսանքների մէջ եռանդազին մրցելու. ու կենտրոնների մտաւոր, գրական հասարակական ասպարէզը հեղեղում էր բազմատեսակ գործիչներով:—

Միւս կողմից գիւղի մտաւոր և բարոյական բարձրացման աղաղակող անհրաժեշտութիւնը անժխտելի փաստէ: Իսկ ամենակարճ ճանապարհը գիւղական մտաւոր ճահիճը ցամաքեցնելու —այդ անշուշտ կրթութիւնն է, զպրօցն է: Եւ հէնց այդ կողմից է, որ մի տխրալի պատկեր է ներկայնում մեր երկիրը: Վերցրեք Կովկասի գիւղերը՝ քանի՞որ նոցանից դպրոց ունին և եղածներն էլ մեծ մասամբ ի՞նչ ողորմելի վիճակի մէջ են մանաւանդ տնտեսապէս: Ու մինչ կենտրոններում քաղաքացուն ժողովրդական համալսարանի պայծառ լսարաններում իւր հոգեկան պահանջներին բաւարարութիւն տալու յարմարութիւններ են արուած,

հայ գիւղացիին տարրական դպրոց անգամ չունի:—

Սակայն ժամանակ է օգնելու գիւղացուն, դարձեցնելու նորա թմրած հոգին, ժամանակ է մեր մտաւոր վէրքի բժշկութիւնը արմատից սկսելու և ամենից առաջ տալու գիւղացուն դպրոց. այո՛, հայ գիւղացին դպրոց չունի:—

Ո՛չ մի վսեմ ատենաբանութիւն և ո՛չ մի մանրագննին վերլուծական չքնաղ գիրք ժողովրդի սրտի լարերին չի զարկի, քանի որ նա անգրագէտ է, քանի որ նա զուրկ է ամենատարրական կրթութիւնից: Որպէսզի կանոնաւորուի գիւղացու սոցիալական—հանրական պայմանները—տուէ՛ք գիւղին ամենից առաջ դպրոց. այս պահանջ է այժմ և բարոյական մեծ պարտիք ամենքիս վրայ:—

Ահա այս տեսակէտից վերին աստիճանի միջիթարական երևոյթ է, որ վերջերս Բաքուի Կուլտուր. Միութիւնը զգալով պահանջի անհրաժեշտութիւնը, ձեռնարկել է մի շարք դպրոցներ բանալու հայ ամենաչքաւոր գիւղերում: Բայց մանաւանդ խոշոր է Հայոց Բար. Ընկ դերը հայ ժողովրդի մէջ Կուլտուրայ պատուաստելու գործում. այդ պատկառելի ընկերութիւնը իւր ամբողջ անցեալով մեր ազգային նշանաւոր գործօններից մէկն է եղել և պիտի լինի այժմ: Նա ունի արդէն իւր տրամադրութեան տակ դրուած միջոցներ այդ մասին. յիշենք Անանեանի 20,000 ռուբլու կտակը, Աֆրիկեանի 10 դպրոցների ու նպաստների յանձնումը ընկերութեան, և ընկերութեան վերջերս արած որոշումն—գալ ուսումնական տարուանից բանալ հնարաւոր չափով շատ գիւղական դպրոցներ: Այո՛, պէտք է բանալ և աշխատել ձեռք բերել նոր նպաստներ—միջոցներ այդ ուղղութեամբ:—Երանի թէ հայ ժողովուրդը տնտեսական—սոցեալական այնպիսի պայմանների մէջ տրուած լինէր, որ հողը հողապաշտին—գեղջիկին պատկանէր, այն ժամանակ նա կարիք էլ չէր ունենայ մեր «ոգորմած նպաստներին» գուցէ, սակայն այս յապաղման գործնականութիւնը պաշտպանելը դատապարտելի կլինէր:

Լուրջ հարցէ իհարկէ թէ՛ ի՞նչ տիպի և ուղղութեան պէտք է վերածել մեր գիւղական դպրոցները: Այս մասին խօսել են, կիսօտան, բայց ցարդ որեւէ լուրջ վերաբերմունք գործին չէ եղած: Պէտք է, անհրաժեշտ է մշակել մեր գիւղական դպրոցների պատկերը, տիպը, իւր որոշ, հաստատուն ծրագրով, իւր բռնելիք ուղղութեամբ, ունենալիք դասընթացքով:—Լսեցինք որ մեր այս կրթական կարեւոր հարցի մասին վերջերս Հայ. Բար. Ընկ. վարչութիւնը մասնաւոր խորհրդակցութիւն է կազմել Թիֆլի-

սում, գործին հմուտ մասնագէտներից, որին ներկայ են եղել նա մեր երկու առաջնակարգ կրթական հաստատութեանց ղեկավարները—ձեմարանի ու Ներսիսեան դպրանոցի պ պատեօուչները: Խորհրդի մէջ հարցերը դրուել են պարզ և որոշ թէ՛ ինչ տիպի լինին մեր դպրոցները—ծխական եկեղեցական, հասարակական ընդհանուր կրթական, թէ մասնագիտական և այլն: Կարծիքները եղել են իհարկէ թերեւէ մ. մեծամասնութիւնը յանգել է ծխական ընդհանուր կրթական տիպի որոշման: Հէնց այս խորհրդակցութիւնը պարզ ցոյց է տալիս մեր դպրոցների էութեան անորոշութիւնը:

Անուրանալի փաստ է իհարկէ, որ մեր դպրոցները զուրկ են նաև որևէ կոնտրոլից. ընդհանուր ուղղութիւն տուող, գործը կանոնաւորող, կարևոր դէպքերում վճռող և հաստատող մի հիմնարկութիւն չունենք. մեր ամենայն ինչը «եօլա է գնում» միմիայն և մեր եղած դպրոցներում տիրում է կառարեալ անարխիա: Ոչ ոք մեղանից (բացառութեամբ ի հարկէ մարմնաւոր իշխանութիւնից) գործող դպրոցներից տեղեկութիւն չունի: Կաթուղիկոսական կոնգրակով Ուսումնական Յանձնաժողով հաստատելու կարգադրութիւն ելաւ և ամեն ինչ մնաց թղթի վրայ: Ժամանակ է վերջապէս մտածելու և այդ մասին: —

Դպրոցին համալսարան կարիք ունի գիւղը և բժշկական օգնութեան: Այս կողմից հայ գիւղի պատկերը վշտալի լինելուց բացի չափազանց ամօթաբեր է. հայ գեղջիկահին և հայ գիւղացին բժշկութեան բացակայութեան պոհեր են. գիւղը չճանի և բժիշկ, գիւղը չճանի և հիւանդանոց. ցուն ու համաճարակը հնձում են մեղ մեր արմատից, մեր կենսունակ տարրը լուծում: Զի կարելի մոռացութեան տալ անշուշտ հայ գիւղացու նախապաշարմունքները բժշկութեան վերաբերեալ, բայց նախապաշարմունքները այժմ, ժամանակի լուսոյ հօր ճառագայթների տակ կխտվի հալուել են. գիւղեր կան, ուր ծննդաբեր հայ կնոջ ո՛չ միայն մանկաբարձուհու են վստահանում, այլ նաև այր բժշկի. և վերջապէս դպրոցը զուգընթացաբար արմատախիլ պէտք է անէ գեղջիկ անվստահութիւնը դէպի բժշկականութիւնը. բայց չէ՞ որ յիշկրթական հաստատութիւններն պէտք է հետևին բժշկականները իրենց գեղատներով:

Ի հարկէ երբ կմտնի Կովկասում ևս դէմադիօն, երբ նորա կազմակերպութիւնները կցանցադատեն նաև մեր գիւղերը, երբ հասարակութիւնը ինքը, ինչպէ՞ս Ռուսաստանում, կանցնի այդօրինակ հաստատութիւնների գլխիւր, կբացուին նաև հիւան-

դանոցներ, հրադամանայ ժողովրդական բժիկներ թիւը և կրթական սւ այլ հաստատութիւնները պետութիւնից աւելի միջոցներ հունենան ժողովրդական աղէտների դարմանանելու: Իսկ մինչև այդ հեռանկարի իրականացումը, էլի պիտի դործէի, եռանդը կրկնապատկել, չպէտք է թողնել, որ ծառի արմատը սկսի փտել...

Ահա այստեղ է, որ գաւառական ինտէլիգէնցեայի պահանջ է դրացում, այդ ինտէլիգէնցեայից ոյժ ու եռանդ պահանջում: Բայց ո՞ւր են դորս: Ինչո՞ւ միմիայն դէպի կենտրոններն են ձգտում և կենտրոններում խմբւում: Այժմ իսկ ժամանակն է նարոզնիկի ցուպը ձեռք առնելու, այժմ իսկ միջոցն է գիւղական սառած տարրը ջերմացնելու: Գաւառական ինտէլիգէնցեան պէտք է շատ աւելի լայն նայի իր կուլտուրական գործունէութեան վրայ: Նա չպէտք է բացառականապէս իւր մասնագիտութեան պաշտօնով, նա պէտք է տարածէ իւր գործունէութիւնը շուրջը, ամեն կողմ և որ ամենազբաւեռ է պէտք է համերաշխ գործունէութիւն ունենայ: Գծախտաբար համերաշխութիւնն է, որ ամենից առաջ պահպանում է գաւառում և կարծես թէ մեր բարձրագոյն համարուած դպրոցների կրթութիւնը հէնց այս համերաշխ գործունէութեան չէ նպաստում:—

Գիւղական ցաւերի երկու խոշոր արմատների՝ դպրոցի և բժշկութեան մասին խօսելիս, չի կարելի լռելեայն անցնել և հայ կնոջ սենեակից դերի մասին մեր ժողովրդական քաղաքակրթական գործում: Իրաւ, ինչքան մեծ ոյժ և դարի կարող է տալ հայ կինը կուլտուրական այդ գործում: Գծախտաբար հայ կինն ևս վարակուած է կենտրոններում համախմբուելու տենչով, կենտրոնների դպրոցներում պարփակուելու ցանկութեամբ: Թէև նորա հասարակական գործունէութեան ասպարէզ, ձգտելը աչքի ընկնելու չափ պարզ է: Թէպէտ և ամեն մի տեղ մեր մատաղ սերնդի կրթութիւնը հայ ինտէլիգէնս կնոջ խնամոտ ձեռքն ևս անցնելը հասարակութեան շահն է: Բայց և այնպէս, հայ կինը, գործելու տենչով վառուած իւր հայեացքը պէտք է դէպի հայ գեղջիկ մութ խրճիթը, դէպի իւր քոյր գեղջիկուհու խաւարապատ հոգին, դէպի հայ գիւղը դարձնէ, ուր իւրաքանչիւրի սիրտն ու հոգին գուցէ նոյնչափ կոշտ ու քիւրտ է, որչափ և բահ ու բրնձն սովորած գիւղացու ձեռքը, բայց կուսական այդ սիրտն ու հոգին զգայուն է և պարարտ:—

Եթէ ֆինն կանայք ոչ մի միջոց չխնայելով, իւրեանց նեարդերի դնով ու սրտի բախմամբ, կուրծքը դէմ տուած կռուեցին և հասարակական իրաւունքներ ձեռք բերին, միւսնոյն ժամա-

նակ նոքա և շատ շուտով ապացուցին, որ արժանի էին այդ իրաւունքներին: Հապա մերոնք, հապա հայ կիւնը. չե՞ ուզում արդեօք հայ կիւնը ապացուցել, որ ինքն ևս արժանի է հասարակական տրիբունի, յառաջընթացի մրտենուն...:

Ա. Մ.

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

— Թիֆլիսում բժշկապետ Բ. Նաւասարդեանի նախագահութեամբ կազմուած է մի մասնաժողով, որ ծրագիր է մշակում «Աղբիւր» մանկական հանդիսի 25 ամեակը գալ աշնանը ըստ պատշաճի հանդիսաւոր տօնելու:

— Փետրուարի 8-ին Կահիրէում, մեծ շքով ու խուռն բազմութեամբ, մասնակցութեամբ Մկրտիչ ծ. վ. Աղաւնունու, Պօղոս փաշա նուբարի, Երուանդ բէյ Աղաթօնի և այլոց, հողին է յանձնուել Արփիար Արփիարեանի մարմինը: Թէ եկեղեցում և թէ դերեզմանի վրայ խօսուել են շատ դամբանականներ: Դազաղը ծածկուած է եղել 24 ծաղկէպսակներով:

— Փետրուարի 22-ին Թիֆլիսում, «Աղբիւր—Տարաղ»-ի խմբագրատանը դումարուել է տեղական ռուս, հայ, վրացի և թուրք լրագրերի 20 ներկայացուցիչների ժողովը, կազմելու ժողնալիստ—գրողների մի միութիւն: Հարցի վերջնական լուծումը թողնուած է մի աւելի մեծ ժողովի, որ պիտի գումարուի ընդհանրապէս գրողներեց մօտ ապագայում:

— Պետերբուրգում կազմուած է մի մասնաժողով, որի մէջ մտնում են Մ. Կովալէվսկիյ, Կօրօլէնկօ, Ռէպին, Ստախովիչ, Լ. Անդրէէվ, Արսէնիէվ, մշակում է մի ընդարձակ ծրագիր առաջիկայ օգոստոսի 28-ին լրանալիք Լ. Տոլստոյի 80-ամեայ յօբելեանը շքեղօրէն տօնելու համար, տալով այդ յօբելեանին ոչ միայն համառուսական, այլ և համաշխարհային ընաւորութիւն:

— Մարտի 25-ին լրացաւ երկրիս փոխարքայի ղինուորական ծառայութեան յիսնամեակը, որ տօնուեցաւ Թիֆլիսում շքեղօրէն: Հետեւեալ համարում կտանը նկարագրութիւնը: